

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

Küresel Politikanın Uzun Döngüsü ve Ulus-Devlet

George Modelski

University of Washington

Bu makaleye atf için: Modelski, George, “Küresel Politikanın Uzun Döngüsü ve Ulus-Devlet”, *Ulusalrarası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 7 (Güz 2005), s. 3-30.

Bu makalenin tüm hakları Ulusalrarası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Ulusalrarası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Ulusalrarası İlişkiler Konseyi Derneği | Ulusalrarası İlişkiler Dergisi

Söğütözü Cad. No. 43, TOBB-ETÜ Binası, Oda No. 364, 06560 Söğütözü | ANKARA

Tel: (312) 2924108 | Faks: (312) 2924325 | Web: www.uidergisi.com | E- Posta: bilgi@uidergisi.com

Küresel Politikanın Uzun Döngüsü ve Ulus-Devlet*

George MODELSKI**

ÖZET

Modern zamanlarda birbiri ardından gelen dünya güçlerinin küresel sistemi şekillendirdiğini söylemek mümkündür. Küresel örgüt için aktif odak şu ana kadar hep bir dünya gücü olmuştur ve bu gücün kimliği, değerleri ve kaynakları modern dünya tecrübesini etkilemiştir. 1500 yılından beri dört ülke küresel karşılıklı bağımlılığın yönetiminde sırayla baskın bir rol oynamışlardır ve bu nedenle bir dünya gücü tanımına uymaktadırlar: Portekiz, Hollanda, İngiltere ve ABD. Her bir dünya gücü oldukça düzenli bir şekilde bir diğeri tarafından takip edilmiştir. Bu süreç, siyasi bir sistemde rejimlerin birbirini takip etmesini hatırlatmaktadır, ancak bununla da karıştırılmamalıdır. Her bir küresel güce uzun bir döngü karşılık gelmektedir. Bunun istisnası İngiltere'dir, çünkü İngiltere bu şekilde iki döngü geçirmiştir.

Anahtar kelimeler: Uzun Döngü, Küresel Politika, Küresel Sistem, Küresel Güç, Ulus-Devlet

The Long Cycle of global Politics and the Nation-State

ABSTRACT

In modern times a succession of world powers shaped the global system. The active focus for global organization has always been a world power and that the identity, values and resources of that power have shaped modern world experience. We observe that, since 1500 four states have in turn played a dominant role in the management of global interdependence and therefore fit the description of a world power: Portugal, the Netherlands, Britain and the US. In a fairly regular pattern each world power has been succeeded by another in a process that recalls, though it is not to be confused with the long-term succession of political regimes in a political system lacking regularized elections. One long cycle corresponds to each global power; except in the case of Britain, who has experienced two such cycles.

Keywords: Long Cycle, Global Politics, Global System, Global Power, Nation-State

* Orijinal başlığı "The Long Cycle of Global Politics and the Nation-State" olan bu makale, *Comparative Studies in Society and History*, Cilt 20, 1978'de yayınlanmıştır. Makalenin telif hakkı Cambridge University Press tarafından yayınlanan *Comparative Studies in Society and History*'ye aittir. Makalenin Türkçe'ye çevrilmesine izin veren Cambridge University Press'e teşekkür ederiz. Makalenin İngilizce'den Türkçe'ye tercümesi Burcu Yavuz tarafından yapılmıştır. Makaleye orijinal metinde olmayan kısa özet, anahtar kelimeler, kaynakça eklenmiş ve makalenin sonuna geniş İngilizce özeti konmuştur. Bu makale, *International Political Science Association*'ın Edinburgh, İskoçya'da 21 Ağustos 1976'da yapılan 10. Dünya Kongresi'nde sunulan bildirinin gözden geçirilmiş halidir. (21. Bölüm: The Future of World Politics: Functionalism or Territoriality?) Bu çalışmayla ilgili araştırma 1973-1974 yıllarında Harvard Üniversitesi'ndeki Center for International Affairs'de yapılmıştır.

** University of Washington

Uzun Döngü: Temel Kavramlar¹

Bir döngüyü *bir sistemin ömründe (veya çalışmasında) tekrarlanan bir model* olarak tanımlayalım. Sözkonusu kavram şunu ima etmektedir: Sistem belirli bir süre içerisinde anlamlı bir şekilde başlangıç noktasına geri döner ve daha önceki bir aşamadaki haline yeniden kavuşur. Eğer böyle bir davranış kanıtlanabilir şekilde düzenliyse ve potansiyel olarak tahmin edilebilir bir şekilde tekrar meydana geliyorsa böyle bir davranış döngüsel veya periyodik olarak tanımlanabilir. Döngüler genel olarak eğilimlerden farklıdır.²

Ömrünü veya çalışmasını gözlemlediğimiz sistem, küresel siyasi sistemdir.³ Bu sistem şu şekilde tanımlanabilir: Küresel problemlerin veya ilişkilerin yönetimi için kurumlar ve düzenlemeler veya küresel karşılıklı bağımlılığın yönetimi için yapı. Bu sistem yaklaşık olarak 1500 yılında kurulmuştur ve hâlâ bizimledir:⁴ Böylece geçici olarak dünyayı siyasi bir birim olarak kapsamaktadır ve dikkatimizin sadece bildik Avrupa mesele ve olaylarıyla meşgul olmasını önleyerek kıtalararası, okyanusal ve küresel ölçekli karşılıklı bağımlılık modellerine de dikkat çekmektedir. Siyasi olarak bu sistemin küresel olmayan seviyelerde karşılıklı bağımlılığın yönetimi için oluşturulan siyasi sistemlerden ayrı analiz edilmesi gerekir. Küresel olmayan sistemler; şehirlerin, köylerin veya eyaletlerin yerel siyasi sistemleri; Fransa, Japonya ve Etiyopya gibi ülkelerin devlet ölçekli (veya "ulusal") siyasi sistemleri, Avrupa veya Müslüman dünyası gibi çeşitli odak noktaları (güvenlik, din gibi) olan bölgesel siyasi sistemler olabilir. Fonksiyonel olarak, dünya ticareti (uzun mesafeli ticaret) veya kültür gibi diğer küresel yapılardan ayırılmemelidir. Tüm dünya kendi eyaleti olduğu ölçüde küresel sistemin belli bir bölgeye ait özel endişeleri yoktur ve aslında belli bir bölgeye ait değildir; Sözkonusu sistem uzun menzilli ekonomik işlerin ana hatlarını ve mekanizmalarını ilgilendirdiği ve düzenlediği ölçüde, büyük ölçüde denizle ve günümüz şartlarına daha uygun olarak hava ile ilgili ve karasal dışıdır. Temel çıkış noktamız olan ve davranışı bu analizin konusu olan küresel siyasi sistem (veya kısaca küresel sistem)

¹ Uluslararası olaylardaki siyasi dalgalanma ve dönemlerle ilgili olarak bkz. Quincy Wright, *A Study of War*, Chicago, University of Chicago Press, 1942, s. 1271-1276.

² Açık bir tanım için bkz. Joseph A. Schumpeter, *Business Cycles*, New York, McGraw-Hill Co., 1939, Cilt 1, s. 200.

³ Küresel siyasi sistem kavramıyla ilgili olarak bkz. George Modelski, *Principles of World Politics*, New York, 1972, Chapter 12. Akılda tutulacak temel nokta şudur: Küresel siyasi sistem, ulusal veya yerel değil, küresel süreçlerle ilgili olarak yetki paylaşımı (kim yönetmektedir?) ve kamu hizmetleri sorunlarıyla (ne amaçla?) ilgilenebilir.

⁴ Bu tarih dönüm noktası olarak kabul edilir: William McNeill, *The Rise of the West*, Chicago, University of Chicago Press, 1963, Part III; Ludwig Deh, *The Precarious Balance*, New York, Knopf, 1962.

başlangıcından beri, dünyaya egemen olacak güçlü bir merkezi otoriteden yoksundur. Merkezi, otoriter ve idari olarak diğer dünya siyasi sistemlerini denetleyen, sadece küresel seviyede karşılıklı bağımlılığı yönetmeyen, aynı zamanda bu gezegende bolca bulunan diğer ulusal, yerel ve bölgesel sistemleri yöneten bir dünya devleti ne geçmişte ne de bugün olmamıştır. Dünya bu özel anlamda bugüne kadar üstün bir otoriteden yoksun olan adem-i merkezîyetçi bir yönetimdir.

Bu durum - görünüşte bir dünya devletinin olmayışı - bazı gözlemcilerin dünyada hiçbir şekilde küresel siyasi örgütün olmadığı ve modern zamanlardaki uyum ve düzenin gerçek öğelerinin siyasete hiçbir şey borçlu olmadığı, ama ekonomiye herşeyi borçlu olduğu sonucuna varmalarına neden olmuştur. Immanuel Wallerstein, kısa süre önce yayınlanan *The Modern World System*⁵ adlı çalışmasının giriş paragrafında bu durumu açıkça ifade etmiştir:

Onbeşinci yüzyılın sonlarında ve onaltıncı yüzyılın başlarında Avrupalı dünya ekonomisi olarak adlandırabileceğimiz birşey ortaya çıktı. Bu bir imparatorluk değildi... Dünyanın daha önce bilmediği ve modern dünya sisteminin belirgin özelliği olan bir çeşit sosyal sistemdi. Siyasi değil, ekonomik bir birlikti. Sistemin parçaları arasındaki temel bağ, ekonomik olduğu için bir *dünya ekonomisiydi*...

Wallerstein'a göre bu "dünya ekonomisi"nin oluşumunu anlamada en önemli olan kavram kapitalizmdir. Ona göre "kapitalizm ve dünya ekonomisi (tek işbölümü, fakat çoklu politikalar ve kültürler) aynı maddiyonun farklı yüzleridir."⁶ Tarihi bir genelleme yapılarak "kapitalizm dünya sistemini yarattı" denebilir.

Ancak bir siyaset bilimci şu argümanı kabul etmekte zorlanmaktadır: Bir dünya devleti ya da imparatorluğu olmayan bir sistemin herhangi bir siyasi örgütü veya "temel" olarak nitelenebilecek siyasi bağlantıları yoktur. Bir dünya devletinin olmaması hiçbir politikanın olmaması anlamına gelmemektedir, ancak diğer bazı, muhtemelen daha az aşıkâr, fakat daha ilginç siyasi yapı şekilleri olduğuna işaret etmektedir. Oldukça muhtemeldir ki bu durum, siyasi faaliyetlerin ve endişelerin (örneğin savaş şekilleri) artması anlamına gelebilir. Dünya imparatorluğunun olmaması, küresel karşılıklı bağımlılığı bazen neredeyse tümüyle tek bir birimde tutan siyasi düzenlemelerle tümüyle

⁵ Immanuel Wallerstein, *The Modern World System, Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the 16th Century*, New York, Academic Press, 1974, s. 15.

⁶ Immanuel Wallerstein, "The Rise and Future Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis", *Comparative Studies in Society and History*, Cilt 6, Sayı 4, Eylül 1974, s. 391.

uyumludur. Diğer zamanlarda ise yönetim ya daha geniş şekilde paylaşıyor olabilir veya karışık bir duruma dönüşmüş olur.

Küresel sistemde eşsiz bir şekilde baskın olan varlıklara dünya güçleri adı verilecektir.⁷ Tarihi olarak dünya gücünün bir örneği İngiltere'dir: 19. yüzyılda İngiltere bir dünya düzeni yapısı sürdürmüştür. O dönemin sonunda bu sistem *Pax Britannica* olarak isimlendirilmiştir. Daha teknik olarak dünya güçlerini şu şekilde tanımlayabiliriz: Karşılıklı bağımlılığın küresel katmanında düzen korumayı tekelleştiren (yani yarısından daha fazlasını kontrol eden) birimler. İngiltere'nin durumunda bu durum deniz hakimiyeti ve küresel olayları şekillendirmede benzer bir kapasite anlamına gelmektedir. Wallerstein'ın görüşüyle tam bir tezat oluşturacak şekilde modern zamanlarda "birbiri ardından gelen dünya güçlerinin küresel sistemi şekillendirdiğini" söyleyebiliriz.

Dünya güçlerinin küresel sistemi yarattığını ve sürdürdüğünü iddia etmek, küresel karşılıklı bağımlılığın aynı döneminde ve aynı alanlarında ekonominin, ticaretin, bankacılığın ve maliyenin rolünü inkar etmek anlamına gelmez. Bu durum ekonomik ve siyasi faktörlerin göreceli önemiyle ilgili potansiyel olarak verimsiz bir tartışmaya girmek anlamına da gelmez. Küresel sistemin kökenlerinde ve çalışmasında ticaret, maliye ve eninde sonunda sanayi şüphesiz önemli ve hatta bazen belki de aşırı roller oynamışlardır, ancak asla küresel sistemde tek temel bağlantılar olmamışlardır. Eğer bu konulardaki politikaya bakarsak, baskın olan gerçek şudur ki küresel örgüt için aktif odak şu ana kadar hep bir dünya gücü olmuştur ve bu gücün kimliği, değerleri ve kaynakları modern dünya tecrübesini etkilemiştir.

Şimdi, tekrarlanan davranış modelleri olan döngü kavramına geri dönelim ve yönetici rolüne uygun olarak sürekli değişen küresel sistemin varlığını belirleyelim. Ayrıntılı bir şekilde göstereceğimiz gibi 1500 yılından beri dört ülke küresel karşılıklı bağımlılığın yönetiminde sırayla baskın bir rol oynamışlardır ve bu nedenle bir dünya gücü tanımına uymaktadırlar: Portekiz, Hollanda, İngiltere ve ABD. Her bir dünya gücü oldukça düzenli bir şekilde bir diğeri tarafından takip edilmiştir. Bu süreç, düzenli seçimleri olmayan siyasi bir sistemde siyasi rejimlerin uzun vadeli olarak birbirini takip etmesini hatırlatmaktadır, ancak bununla da karıştırılmamalıdır. Her bir küresel

⁷ Dünya (veya küresel) güçler küresel siyasi sistemi kontrol etmektedir (veya önemli ölçüde kontrol etmektedir) ve bu yüzden diğer küresel süreçleri (uzun mesafeli seyahat gibi) düzenleme kapasitesine sahiptir. Ancak ulusal veya yerel siyasi sistemleri veya süreçleri kontrol etmezler.

güce uzun bir döngü karşılık gelmektedir. Bunun istisnası İngiltere'dir, çünkü İngiltere bu şekilde iki döngü geçirmiştir.

Şu ana kadar bilinen her döngü, önce zayıf bir örgüt dönemi (bazen anarşiye yakın) yaşamakta ve belki de bu dönemde ortaya çıkmaktadır. Bu dönem sonunda küresel bir savaşa dönüşmektedir. Küresel savaşlar, "küresel siyasi sistemin yapısını belirleyen çatışmalardır."⁸ Bu savaşların sonucu geniş ölçekli ve etkili olabilir. Bu savaşlar bir nesilden daha uzun sürebilir ve sonunda yeni bir dünya düzeniyle sonuçlanmaktadır. Bir dünya gücü bu çatışmadan avantajlı bir konumda çıkar ve mücadele devam ederken bile dünyayı örgütler ve sonra barışçı çözümdeki küresel katmanda konumunu resmileştirir. Yeni güç bir nesil boyunca temel düzeni devam ettirir ve çoğunlukla ulusötesi biçimlere bürünen dünya kurumlarını oluşturur. Nasıl ki sağlam kendini yenileme mekanizmaları olmadığında tüm düzen bozuluyorsa bir zaman gelir ve bu düzeni kuran enerji düşüşe geçer. Dünya gücünün göze çarpan rolü, rakiplerin (diğer büyük güçlerin) dikkatini çeker ve böylece önceki üstün ve büyük ölçüde alışılmış olan (yasal olmayan) otoritesi zayıflamaya başlar. Sistem çok kutuplu hale gelir. Büyük güçler arasındaki rekabet daha vahşi hale gelir ve oligopolistik rekabet özelliklerini kazanır. Düzen kendini feshettikçe sistem yavaş yavaş orijinal hareket noktası olan minimum düzen ve çatışan ve karşılıklı olarak birbirini anlayamayan sesler düzenine doğru hareket eder.

Bu durum kısaca küresel sistemdeki periyodiklikle ilgili bir iç modeldir ve döngülerin aslında nasıl olup da sistemin içinde bulunduğu ortamın değil, yapısının ve özelliklerinin ürünü olduğunu açıklamaktadır. Bu modelde çevresel veya dış etkilerin tesadüfi şok veya rahatsız edici etkisi olabilir ve bunlar ara sıra meydana gelen düzensizliğin nedeni olabilir. Ancak 1500 yılından beri dört tane tamamlanmış döngü vardır ve beşincisi de devam etmektedir. Tarihi tecrübe, ortalama olarak döngü süresini bir yüzyılın üzerinde göstermektedir (halbuki ikinci İngiliz devri şu ana kadarki en uzun döngüdür – 130 yıl – 1815 yılı 1945'e denk gelmek durumundadır).⁹ Şimdi de bu modelde bahsedilen genelleşmeleri yapmamıza imkan veren tarihi kanıtı gözden geçirelim.

⁸ Modelski, *Principles*, s. 291.

⁹ Şu ana kadar bilindiği kadarıyla, yaklaşık yüzyıllık dönemi anlatan küresel politikanın uzun döngüsü kavramı, literatürde yenidir. Wright, (*A Study of War*, s. 1272.) "genişleyen bir ekonomi ve bir güç dengesi sisteminin baskın olduğu dönemlerde meydana gelen küresel savaşlar" bağlamında "kırk ila altmış yıl süren siyasi döngüden bahsedebiliriz" demektedir (ayrıca s. 227 v.d. bakınız). Nikolai Kondratieff'in ekonomik faaliyetin "uzun dalgası" kavramı ile Schumpeter'in uzun döngüsü (ki o buna Kondratieff adını vermektedir) yaklaşık 50 yıl uzunluktadır. (Schumpeter, *Business Cycles*, s. 164, 170 v.d.)

Uzun Döngüler: Tanımlayıcı Bir İnceleme

15. yüzyılın sonlarında küresel sistem dağınmıştı. Bir örgütten tamamen yoksun olmasa da – mallar ve insanlar düzenli ama sınırlı bir şekilde birkaç kara ve deniz yoluyla Asya'dan Avrupa'ya geçiyordu – dışarıdan müdahale edenlere karşı kendi kendini devam ettirme ve savunma mekanizmalarından yoksundu. Dağınıklık, geniş bir şekilde ortak çıkarları algılayma yeteneği olmamasıyla birleşmişti ve bu çıkarlar için işbirliğine gidilmiyordu.

Kıtalararası uzun mesafe ticaret sistemi Çin, Hindistan, İran ile Mısır'ı birleştirmekte ve Batı Avrupa'yı da içermekteydi. Örgütsel olarak dağınık olsa ve ticaretin çoğu Müslümanların elinde olsa bile, bu ticaret batı ucunda Venedik tarafından kontrol edilmekteydi. Venedik 15. yüzyıla kadar İskenderiye'yle ticarete tekel oluşturmuştur. Venedik Avrupa'da olmasa bile doğu Akdeniz'de öncü güç olmuş ve o zamandan beri dünya güçleri için model işlevi görmüştür.

Portekiz kralları bu sistemi kırmayı ve Venediklilerin oldukça kârlı olan bu tekeli devralmayı kararlaştırmışlardı. Bir kuşaktan daha fazla araştırmacının Atlantik'te ve Batı Afrika kıyıları boyunca sürdürdüğü ön araştırmaların ardından, Kolomb'un keşfinden de feyz alarak, bu amaçlarına 1498 yılında ulaştılar. Aynı yıl Vasco da Gama Ümit Burnu'nun etrafından dolaşarak Hint Okyanusu'ndaki Müslüman ticaret şebekesinin merkezlerinden biri olan Hindistan'daki Calicut'a ulaştı. Hemen ardından gelen kısa süreli deniz savaşlarının sonunda bir dizi üs kuruldu ve rakip donanmalar okyanustan silindi. 1515'e gelene kadar belkemiği Carreira de India ile Güney Afrika çevresindeki Lizbon-Goa deniz yolu olan, dayanak kısmı ise baharat ticareti olan yeni bir düzen kurulmuştu. Bu düzenin ileri merkezleri ise yeni bir küresel sistemin temelini oluşturmak için uygundu. Portekiz'in erken gelen zaferi, Venedik'in gücünün büyük oranda azalmasıyla sonuçlanacak, İtalya'da odaklanmış bir dizi büyük savaşa yol açmıştı. Hemen yanı başından gelen yoğun baskı altındaki şehir hükümeti, Hint Okyanusu'ndaki Mısırlı ve Gujeratili donanmaların müdahalecilerle karşı kendilerini korumalarına yardım edemedi. Portekiz küresel boyutlardaki bu ciddi çatışma ortamında küresel güç konumuna yükselmiştir.

16. yüzyılın ilk yarısı Portekiz gücünün görkemli yükselişine sahne olmuştur. İspanyollar hala Meksika ve Peru'yu işgal ederken; Portekiz, Asya ve Avrupa arasındaki ticareti yürütmüş ve aynı zamanda Asyalılar arasındaki ticareti (ve bu konudaki bilgiyi) de tekelleştirmiştir. Portekiz, Çin ve Japonya ile bağlantılarını korumuş ve Afrika ve Brezilya'yı keşfetmiştir. Fakat, Portekizlilerin bu faaliyetleri aşamalı olarak azalmış ve yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde

Lizbon'dan hareket eden gemi sayısı yüzyılın ilk yarısındaki gemi sayısının yarısı kadar olmuştur. Geleneksel güzergahlar önceki önemlerinin bir kısmını muhafaza edebilmiştir. Portekiz, uzak yerlere yayılmış bu sistemi nüfusu, bir milyondan fazla olmayan ve Kraliyet Sarayı'nın küreselleşmenin temel birimini oluşturduğu oldukça zayıf bir ana üsse dayandırmakta zorlanmaktaydı. Güçlü doğu komşusundan gelen baskı artmış ve 1580 yılında İspanya kralı II. Philip, Portekiz'i ele geçirmiştir. Birlik idari olmaktan ziyade ismen var olmuştur. Portekiz donanmaları ve sömürgeleri kendi kimliklerini korumuş ve Portekiz küresel sistemi pratik bir yaklaşımla İspanyol Habsburgları'nın etki alanları ile birleşmişti. Kısa bir süre için (aslında çok kısa bir an için) birlik yükselen kıtalararası bir güç gibi gözükmüşse de, çok geçmeden gelen Armada yenilgisi (1588) bu yanılısamaya son vermiştir.

Portekizlilerin ilk keşif ve buluşlardaki kabul edilmiş rolüne rağmen, bazı araştırmacılar 16. yüzyılı esasen "İspanyol" devri olarak kabul edecektir. Wallerstein,¹⁰ "Avrupalı bir güç (yani, Portekiz) hakimiyetinde olsa da Hint Okyanusu ticaret alanını Avrupa dünya ekonomisinin bir parçası olarak görmez" ve İspanya'nın Meksika ve Peru ile yaptığı Atlantik ticaretinin (külçe ticareti) daha önemli olduğunu düşünür. Aslında bütün dünya Tordesillas Antlaşması ile iki güç arasında bölündüğü için, sistemin iki-kutuplu olduğu söylenebilir. Portekiz Doğu'yu ve Brezilya'yı elinde tutarken, İspanya Amerika'daki zengin kolonilerin sahibi olmuştur. Önceden var olan dünya sisteminin merkezini ilk ele geçirenin ve bu yüzden sistemin yapısını büyük ölçüde değiştirenin Portekiz olduğu göz önüne alındığında, İspanya'nın konumunun Portekiz'e eşit veya ondan üstün olduğuna karşı çıkan iddiaların gücü ortaya çıkar. Yorucu kara faaliyetleri ve Kıta Avrupası'nda uzun süren Habsburg taahhütleri (Hem V.Charles hem de II. Philip dönemlerinde) yüzünden İspanya kenar bölgelerde faaliyet göstermiş ve asla tam anlamıyla küresel bir bakış açısı geliştirmemiştir. Atlantik külçesi yüzyılın sonuna kadar önemsiz kalmıştır. İspanya Portekiz'le birleşmesiyle (1580) küresel bir role girişmişse de çok geç kalmıştır.

Portekiz küresel sisteminin güçlendirilmesi yerine Habsburg alanına dahil edilmesi ölüm çanını çalmıştır. Portekiz'in ilhakından birkaç yıl önce II. Philip Hollanda ve Belçika'da ayaklanan tebaaya karşı savaşa girişmişti. Bu zengin eyaletlerin gelirlerinin büyük bir kısmı Lizbon ile ticaretlerinden gelmekteydi ve kısa bir süre önceye kadar Antwerp, Portekiz sisteminin bankacılık ve dağıtım merkezi olarak hizmet

¹⁰ Wallerstein, *The Modern World System*, s. 328.

etmekteydi. Fakat, İspanya kralı Portekiz'deki başarısından birkaç yıl sonra ayaklananlarla ticareti yasaklayınca, Hollandalılar meseleleri kendi ellerine alıp Doğu'ya hareket ettiler ve Portekizlilerin elinde olan baharat ticaretini ele geçirmeye çalıştılar. 1602 yılında Hollanda Doğu Hindistan Şirketi'nin kurulması bu çabaların sonucu olmuştur. Birleşik Eyaletlerin İspanya ve Portekiz'in yeni kralı ile On İki Yıl Barış Antlaşması'nı yapmasıyla, 1609'a kadar Hollanda küresel sisteminin temelleri atılmıştır.

Hollanda da Portekiz gibi küresel sistemin tabanını oluşturmak için birçok açıdan yetersizdi. Nüfusu Portekiz'inkinden daha büyük değildi ve Birleşik Eyaletler'in küresel girişimleri iç bölünmelerden zarar görmekteydi. Amsterdam ve Zeeland'ın etkisi giderek daha kara eğilimli olan eyaletlerin ve Oranjistlerin çıkarları ile dengelenmekteydi. Aynı zamanda, Eyaletler yıllarca İngiltere ve Fransa'nın desteğini almış ve İspanya'ya ve onun evrensel monarşi iddialarına karşı olmuşlardır. Böylece neredeyse yüzyıllık "Altın Çağ"ları boyunca, bir bakıma diğerlerinin başarısızlıklarına bağlı olarak, Hollandalılar seleflerinden daha karmaşık ve daha atılgan bir küresel faaliyet modeli yaratmışlardır. Donanmaları İberik rakipleri üzerinde açık bir üstünlük sağlamış ve Grotius'un denizlerde özgürlük doktrini sayesinde daha da güçlenerek küresel güçlerinin temeli haline gelmiştir. Hollandalıların 1660'daki konumlarına dair Alfred Mahan şunu yazmıştır: 'Bu devlet ... nüfuzunun ve gücünün doruğuna şimdi ulaştı - tamamen denize ve bu ögenin Hollanda denizciliği ve ticari zekası ile kullanılmasına dayanan bir güç... Çağdaş bir ifadeyle "Hollandalılar kendilerini bütün denizlerin lideri yapmışlardı".¹¹ Bu dönemde Avrupa'nın açık denizdeki ticari gemilerinin dörtte üçü Hollanda bayrağı altında faaliyet göstermişti. Baltık ticareti kontrolü ve Avrupa'da yürütülen ticaretin neredeyse tekelleşmesi, Venedik'teki etkileri ve Hintlilerin baharat ticareti üzerindeki nüfuzlarıyla ve Afrika ve Amerika'daki büyük çıkarlarıyla birleşmişti. 1570'ten sonra Amsterdam, Sevilla'da dolaylı kontrol sağlayarak, İspanyol Amerikası'nı "kendi etki alanına çekmeyi başarmıştır". Benzer bir şey Lizbon için de sağlanabilirdi.¹² Kuzey Amerika'da Yeni Amsterdam (1625), Karayipler'de Curacao (1634), Gine'de Ford Nassau (1612), Güney Afrika'da Ümit Burnu (1652), Güneydoğu Asya'da Batavia, Malakka ve Seylan ve Japonya'daki özel hakları (1639) Hollanda ticaret ağının temel kavşaklarıydı. The Bank of Amsterdam ve the Bourse (1609), the Marine Assurance Chamber (1598) and Grain Exchange (1616) bu sistemin

¹¹ Alfred Mahan, *The Influence of Sea Power upon History 1660-1783*, New York, Hill-Wang, 1957 (1890 tarihli yayından tekrar basım), s. 83; Son cümle Lefevre-Portalıs'ten alınmıştır.

¹² F. Braudel, *The Mediterranean*, Cilt 1, New York, Harper&Row, 1972, s. 636-642.

diğer temel kurumlarıydı. Hollanda üniversiteleri, sanat ve edebiyatı ve basımevleri de - o zamanın medyası- küresel öneme sahip kurumlardı.

Hollanda'nın konumu 17. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere ile yapılan rekabet ve ticaret savaşlarına ve Fransa'nın Avrupa'da Otuz Yıl Savaşları'ndan güçlü çıkmasına bağlı olarak bozulmuştur. Fransız baskısı ilk önce İspanyol Hollandası'na daha sonra Birleşik Eyaletler'e yönelmişti. Portekiz'in 1580'deki durumuna benzer bir şekilde, Hollanda'nın kendisinden daha güçlü olan kara komşusu, dünya gücünün merkez üssü haline gelebilirdi. Fakat, çetin bir meydan muharebesinde (1672-78) III. William, XIV. Louis'i engelledi. Fransız niyetlerine dair korku Nantes Fermanı'nın ilga edilmesiyle güçlenince, William bir Manş seferi ile İngiliz tahtını ele geçirmeye karar verdi. Bu girişiminde parlak bir başarı elde etmesiyle İngiltere-Hollanda ittifakını Güneş Kral'ın amaçlarına karşı Avrupa (ve Protestan) direnişinin özü olarak şekillendirmiştir.

XIV. Louis'e karşı dünyanın her yerinde büyük savaşlar yapılmış ve bu savaşlar, en sonunda 1713'de Utrecht Antlaşması ile son bulmuştur. Hollandalılar Fransızlara karşı direnişlerinde başarılı olmuşlarsa da, bunun bedeli küresel gücün İngiltere'ye devri olmuştur. İngiliz donanması Fransızlara karşı deniz savaşının esas yükünü üstlendiği ve Hollanda kara savaşına odaklandığı için, Hollanda donanması güçlenme güdüsünü kaybetmiş ve bakımsız bırakılmaya başlanmıştır. İngiliz küresel sisteminin temel kurumları Fransızlara karşı mücadeleleri sırasında ortaya çıkmıştır. Bu kurumlar şöyle sayılabilir: Siyasi sistemin merkezi olarak meclis; İngiltere'nin en çok büyüyen sanayisi ve işvereni haline gelen donanma; boğazlar, Atlantik ve Akdeniz'in kontrolü (Cebelitarık yoluyla) ve ekonomik seferberlik ve ekonomik kontrolün araçları olarak İngiltere Merkez Bankası ve Milli Borç (*National Debt* - 1694).

Tarihçilerin bazen "Birinci İngiliz İmparatorluğu" olarak da tanımladığı "Birinci İngiliz küresel sistemi", tamamıyla dünya ticaretine bağlıydı. John B. Wolf bu konuda şöyle yazmıştır: "İngiltere'nin elde ettiği ticari avantajların ona dünya ticaretinde üstün bir konum sağlayacağı 1713'de belliydi."¹³ Bu konum iki temel öğeyi kapsamaktadır. Bunlardan birincisi, önceki dünya güçlerinin sağladığı avantajların İngilizlerce başarılı bir şekilde kullanılmasıdır. Fransızlara karşı yapılan uzun savaşlarda İngiltere'nin ortağı olan Hollanda İngiliz sistemine bağlı kalmıştır. Amsterdam yatırım merkezi olma konumunu korumuşsa da, Hollanda donanması ve ticareti İngilizleri yakalayamamış ve geride kalmıştır. Şimdi tekrar müttefiki olan ve

¹³ John B. Wolf, *The Emergence of the Great Powers 1665-1715*, New York, Harper, 1951, s. 91.

zamanla müşterisi haline gelen Portekiz, 1703 anlaşmaları çerçevesinde İngiliz tüccarlara özel imtiyazlar vermiştir. Çok geçmeden başarılı olan Lizbon-Londra ticareti İspanyol Amerika'sı ile yapılan kaçakçılığa ek olarak, Brezilya ve diğer Portekiz sömürgelerinden altın ve elmas çekme konusunda da bir model haline gelmiştir. Son olarak, İspanya, Utrecht Antlaşması ile Latin Amerika'daki krallıklarını ilk kez az miktarda da olsa İngiliz ticaretine resmen açmıştır (Yıl başına bir gemi, fakat köle ticareti anlaşmasını da içererek). Böylece önceki dünya güçlerinin sömürge topraklarının kontrolünü doğrudan ele almadan, İngiltere en büyük kârı aldı ve herkesin mevcut ekonomik modele uyum gösterdiği bir üstyapıyı tesis etmişti. Bu dolaylı kontrole ek olarak, İngiltere konumunu Fransa ile doğrudan çatışma içinde olan Asya ve Amerika'da da giderek arttırdı. 1763'e gelindiğinde, Fransa'nın Kanada, Karayipler ve Hindistan'daki etkisi bitmek üzereydi ve İngiliz Doğu Hindistan Şirketi büyük bir Asya gücü haline gelmişti.

Dünya ticaretindeki Avrupa üstünlüğü, "dengeleyici" olarak tanımlanmaya başlanan bir politika ile birleşmişti. Bu politika, kıtada üstünlüğü ele geçirmek isteyen bir gücün, düşmanlarının Avrupa ana-karasındaki kara ilhaklarından ve büyük güçlerle kalıcı ittifaklardan kaçınarak İngiltere'nin ağırlığının önüne geçebileceklerini ifade etmektedir. Fransa ve Avrupa'nın diğer büyük devletleri pahalı ve zaman kaybı olan kıta işleriyle uğraşırken, Avrupa dışında etkin olarak hareket etme kabiliyetlerini kaybetmekteydiler. Avrupa Dengesi bu duruma düşmeyeceklerinden emin olunması anlamına gelmekteydi. Yeni birleşmiş olan İngiltere ise ekonomik değişimin gelecek yüzyılda Avrupa'da ve daha sonra dünyada yayılacak Endüstri Devrimi'nin güçlerini yavaş yavaş biçimlendirmeye başladığı bir ana üs haline gelmişti.

Utrecht Antlaşması bir zafer anlaşması olmaktan ziyade Fransa ve İspanya ile uzlaşma anlaşması olduğu için Birinci İngiliz sistemi açık bir tanımlamadan yoksundur. Yukarıda da belirtildiği gibi, 1763'e kadar, Fransa'nın küresel hedeflerinin önüne başarılı bir şekilde geçilmiştir. Yine de, Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransa'ya İngiltere'yle hesaplaşması için sağladığı fırsat, sistemi ciddi bir düzensizlik içine sokmuştur. Hemen ardından yaşanan Fransız İhtilali ve Napolyon İmparatorluğu 1713'de kurulan ve sistemin temel dayanak noktalarından birini oluşturan Avrupa Güçler Dengesi'ni sınamaya tabi tutmuştur. Küresel düzenin 1814-15 anlaşmalarıyla yeniden kurulmasından önce küresel savaşların bir diğer kuşağının yaşanması gerekmiştir.

İkinci İngiliz sistemi, birincisinin bazı özelliklerini tekrarlamıştır: Şimdi Büyük Güçler Uyumu olarak ortaya çıkan Avrupa dengesi, deniz

hakimiyeti ve Avrupa dışı ve dünya ticaretini kontrol eden konum. Son iki özellik, Napolyon'la çatışmaların ilk yıllarında Nelson'un deniz zaferleriyle yeniden tesis edilmişti. Hâlâ Avrupa'daki ve Avrupa dışındaki kara sömürgeleri önemsenmemekteydi. Bazı ortak özelliklere rağmen, yine de, bu döngü, küresel politikanın yeni bir devriydi. Onsekizinci yüzyılın tehlikeli 70'li ve 80'li yılları boyunca kaybedilen konumların Fransız Devrimi ve Napolyon'a karşı yirmi yıl devam eden savaşlar sonrasında geri alınmasıyla yeni bir dünya düzeni ortaya çıkmıştır. Bu düzenin özellikleri olarak şunlar sayılabilir: Londra'nın dünya bankacılığının ve denizciliğinin merkezine yerleşmesi, İngiltere'yi "dünyanın sanayi atölyesi" yapan ve yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan sınaî ve teknolojik üstünlük, yeni ekonomik düzenin meşru kaynağı olarak serbest ticareti de içeren önemli siyasi ve ekonomik doktrinler.

60'ların başında ikinci sistem Avrupa'da güç kaybetmeye başlamıştır. İngiltere'nin sanayi tekeli Avrupalı ve Amerikalılar tarafından başarılı şekilde kırılmıştır. Gemiciliğin üstünlüğü ve deniz hakimiyetinin önemi, demiryollarının gelişmesiyle (İngilizler de geliştirmiştir) sorgulanmaya başlamıştı. Dünya ekonomisi 1873'den sonra derin bir bunalıma girince, ticari rekabet çok büyük oranda artmış ve İngiliz tüccarlar iki yüzyıldır ilk kez savunma konumuna düşmüşlerdir. İngiltere'nin en önemli sanayi ürünleri olan kömür ve pamuk dünya ekonomik büyümesinin liderliğini yapma özelliklerini kaybetmişti. Alman milliyetçiliğinin körüklediği Bismarck İmparatorluğu, daha önce Fransa ve İspanya tehdidi altındayken yaptığı gibi, Avrupa uyumunun getirdiği istikrarı sorgulamaya başlamıştı. Avrupa'nın bütün güçleri amansız bir emperyal mücadele içinde sömürgelerini arttırma telaşındaydı.

1900'e gelindiğinde *Pax-Britannica*'nın ömrünü tamamladığı ve dünya sistemini düzenleyici yeteneklerini hızla kaybettiği açık hale gelmişti. Avrupa, ABD'nin (ve Rusya'nın) geleceğin güçleri olduğu düşüncesine en azından Tocqueville'den beri alışıktı, ama bu düşünce 1865'den sonra daha inandırıcı gözükmekteydi. Fakat, yaşanmamış gelecek ve bugünün alışılmışlığı arasındaki köprüyü her zaman olduğu gibi aşmak zordu. Küresel gücün rolü olmadan idare edebilecek dünya örgütlenmesi şekilleri hiçbir zaman ciddi olarak düşünülmemiştir. Dünya bir kez daha tekrar dünya gücü sorununu çözmek için büyük savaşlar dönemine girmektedir.

Birinci Alman savaşı dünya gücü sorununa geçici bir cevap vermiştir. Savaşın sonunda ABD'ye barışın tesisinde ve yeni uluslararası sistemin temellerini yapılandırmada lider bir rol verileceği görülmüşse de, Başkan Wilson'ın ülkesinde reddedilmesiyle ABD ne bu konumu üst-

lenmiş ne de dünya modeli için alternatif bir tasarı sunmuştur. Sonuçta ortaya çıkan otorite boşluğu, bir diğer mücadele ve felaket dönemini başlatacaktır.

Yirminci yüzyılın iki büyük savaşı (Bu savaşların Birinci ve İkinci Dünya Savaşları olarak ifade edilmesi yanlıştır, çünkü gördüğümüz gibi, daha önceki döngülerde de dünya savaşları yaşanmıştır.) 1945'de ortaya çıkan dünya düzenini kuran bir kuşak uzunluğundaki küresel çatışmalar süreci olarak görülebilir. Bu çatışmalar daha önceki Fransız ve İspanyol savaşlarına yapısı ve işleyişi bakımından benzeyen Alman Savaşlarıydı. Bu yüzyılın savaşları ABD'yi dünya gücü konumuna getirmiştir. ABD bu rolü iki savaşta da Almanya karşıtı koalisyonla yaptığı belirleyici katkı ile kazanmıştır ve İngiltere, ABD'ye sessiz bir şekilde ve gönüllü olarak dünya düzenindeki sorumluluklarını devretmiştir. Truman Doktrini ve Marshall Planı'yla Amerikan liderler barış zamanında da İngiltere'nin rolünü devralma yönünde iradelerini bildirdiğinde, bu sürecin son aşaması 1947'de tamamlanmış oldu.

Küresel sistem şimdi beşinci uzun döngüde. Geçmiş tecrübelerin bu konuda son sözü söylemesi gerekmez bile, daha önceki dört devrin tecrübesi mevcut devrin yapısının çok da uzak olmayan bir gelecekte alacağı şekil konusunda birşeyler söyleyebilir. Gelecek önceden belirlenmiş değildir, açık uçludur. İçinde bulunduğumuz an da onu yapılandırmada etkilidir. Şimdi, bilimsel varlığını doğruladığımız ve başlıca özellikleri Tablo.1'de özetlenen döngülerin mekanizmalarını ve iç çalışma sistemlerini gözden geçirelim.

Uzun Döngünün Mekanizmaları ve Ulus-Devlet

Küresel politikanın uzun döngüsü iki durumun sonucudur: Küresel bir düzen yaratma güdüsü ve bugüne kadar görülen küresel sistemlerin özel nitelikleri ve kaçınılmaz zayıflıkları. En basit ifadeyle, böyle dalgalanmalara duyarlı bir küresel sistem olduğu için uzun döngüler ortaya çıkar. Böyle kurumsal düzenlemeler olmasaydı, tanımlayıcı tekrarlanan modeller de olmazdı. Onbeşinci yüzyılın ortasında dünyanın doğası hakkında bilgi yayılınca, dünyayı şekillendirme ve süreçlerini belirleme olanağına sahip düzenlemeler yapılmıştır. Aşağı yukarı aynı zamanda küresel bir düzen yaratma isteği de ortaya çıkmıştır. Bu gereksinim az sayıda sistemin özelliği olabilir. Öncü girişimlerden de görüldüğü gibi, çok az kişinin zihninde tasarlanmıştır. Uygulanabilirliği gösterildiğinde hala az ve sınırlı sayıda kişi tarafından kabul ediliyor olabilir. Fakat harekete geçtiği ve uygulandığı an, küresel ölçekteki insan ilişkilerini büyük ölçüde belirlemeye başlamıştır ve birçoklarının ifade etmedikleri ihtiyaçlarına cevap vermiş olabilir. Onaltıncı

yüzyıldan beri dünya düzenini belirleme güdüsünün mevcut olduğu kabul edilebilir. Bu güdü, harekete geçmeyi gerektirdiği ölçüde, korunmayı da gerektirir. En saf şekliyle, güç elde etme iradesinin, olayları kontrol etme ve belli bir kalıba sokma dürtüsünün ifadesidir. Bu bağlamda, gerçek soru gerçekten küresel bir düzenin olup olmadığı değil, onu kimin düzenlediği ve ondan kimin fayda sağladığıdır. Bu genel olarak tipik bir siyasi soru olarak kabul edilmektedir.

TABLO 1
Uzun Döngü: Temel Olaylar

Dünya Gücü	Oluşturan Küresel Çatışma	Meş- rulaştırıcı Çözüm	Kurumsal Buluşlar	Düşüşün belirtileri
Portekiz	İtalyan Savaşları (1494-1517)	Tordesillas Antlaşması (1494)	Keşif ve buluş örgütlenmesi Küresel üs şebekesi Carreira de India Antwerp entrepot	İspanya'nın ilhaki Din savaşları "Egemenlik" (1576)
Hollanda Birleşik Eyaletleri	İspanyol Savaşları (1579-1609) (Hollanda Bağımsızlık Savaşları)	İspanya ile 12 Yıl Barış Antlaşması (1609)	Mare Librum – Serbest ticaret The Bank of Amsterdam, Bourse Buğday Alışverişi (Grain Exchange) Hollanda Doğu Hindistan Şirketi	İngiltere ile savaşlar Fransa ile savaşlar (1672-78) İngiltere Devrimi
Büyük Britanya (Birinci)	Fransız Savaşları (1688-1713) (XIV. Louis)	Utrecht Antlaşması (1713)	Deniz Ha- kimiyeti (do- nanma) Avrupa Güç Dengesi Dünya ticaretinin dolaylı kontrolü İngiltere Merkez Bankası, Milli Borç	Amerika'nın bağımsızlığı Polonya'nın bölünmesi Fransız Devrimi
Büyük Britanya (İkinci)	Fransız Savaşları (1792-1815)	1814-15 Paris, Vi- yana	Donanma komutanlığı: kölelik karşıtlığı	İngiliz-Alman donanma rekabeti

			Serbest ticaret: altın standardı Sanayi Devrimi Latin Ame- rika'nın Bağımsızlığı Çin ve Ja- ponya'nın "açılımı"	Emperyalizm Rus devrimi Büyük Bunalm
Amerika Birleşik Devletleri	Almanya Savaşları (1914-18, 1939-45)	1919, Versay 1945, Yalta, San Francisco, Potsdam	Birleşmiş Milletler Stratejik nükleer caydırıcılık Çokuluslu girişimler Dekolonizasyon Uzay araştırmaları	

Bütün düzenlerin bozulduğunu da varsayabiliriz. Bilinen bütün sistemlerde düzen devamlı olarak kaybedilmiştir. Yapılar zamanla bozulur ve bu durumda yapıların onarılmaları gerekir. Bakım ve yeniden inşa süreçleri düzen kaybıyla eşzamanlı olmadığı için her sistemin gelişimi eşit olmaz ve birbiri ardından gelen zayıflama ve daha sonra yenilenme ve güçlenme dönemlerinden geçer. Bu düşüncenin altındaki mantık, ekonomik faaliyetlerin dönemsellik açıklamalarına benzer. Ekonomide uzun dönemli konjonktür dalgalanmalarının genel olarak sermaye birikimindeki dalgalanmalardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Dünya düzeninin yapısı bir çeşit sermaye malı ve icatlar ile yatırımların ürünü olarak değerlendirilebilir. Bu durumda, birikim oranındaki değişikliklerin ve dünya düzeninin yapısındaki bozulmanın siyasi faaliyetlerde değişime yol açtığı (belki de hızlandırdığı) düşünülebilir.

Böyle genel düşüncelere rağmen ve tarihi deneyim sınırlı olsa bile, bütün küresel sistemlerin burada uzun döngü –küresel savaşları da içeren olaylar dizisi- olarak tanımladığımız dalgalanmalara zorunlu olarak maruz kalacağı sonucuna varmak zorunda değiliz. Daha teorik olarak, dağınık düzenlerin bazılarının böyle önemli istikrarsızlıklara daha az maruz kaldığını iddia edebiliriz.¹⁴ O halde sorulacak önemli sorular

¹⁴ G. Modelski, "World Order-keeping", Geoffrey Goodwin ve Andrew Linklater (der.), *New Dimensions of World Politics*, Londra, Halsted Pres, 1975, s. 54-72). John K. Balbraith şu görüşü savunmaktadır: "rekabetçi firmalarla küçük ölçekli tekelin klasik kombinasyonunda olduğu gibi piyasa sistemi, oldukça istikrarlıdır. Dalgalanmalar ... kendi kendini sınırlamakta ve sonunda düzelmektedir." (Büyük şirketlerin) planlama sistemi, kendilerinden

küresel sistemlerin özellikleri ile bağlantılı olanlardır. Uzun döngüler bu sistemlerin bazı önemli özelliklerinin sonucudur.

Tanımladığımız beş küresel düzenin özelliklerini detaylı olarak yazalım: Kökenlerini dayandırdıkları ve kurulmalarını sağlayan küresel savaş deneyimleri; dayandıkları güç tekeli; temsil ettikleri işlevsel özgüllük; kendilerini kurtaramadıkları toprak eğilimleri.

Bilinen dünya düzeni sistemleri hem yaratıcı hem de yıkıcı olan küresel çatışma koşullarıyla yakından bağlantılı bir faaliyetin patlak vermesine dayanmaktadır. Her sistem kökenlerini ve kimliğini bir dünya savaşından almıştır. Her düzen savaş sırasında veya savaşların hemen ardından oluşturulan kurumlardan ve düzenlemelerden yayılmıştır. Bu savaşların her biri geniş bir coğrafyada meydana çıkmış, uzun süreli ve büyük oranda ölümlere yol açmış çatışmalardır. Geçmiş iki yüzyıl boyunca yaşanan bu küresel çatışmalardaki ölümler, savaş nedeni ölümlerin dörtte üçüne denk düşmüştür. Ayrıca, bu savaşlar ölümcül niteliği ile bilinen iç savaşların ve her iki tarafa da zarar veren savaşların özelliklerini de taşır. Modern tarihi başlatan İtalyan savaşları, Venedik ve Cenova arasında birkaç yüzyıl devam eden rekabetin devamı olarak görülebilir. Hollanda bağımsızlık savaşı ise açık bir şekilde iç savaştır. Daha yakın tarihte yaşanan Fransız ve Alman savaşları birbirine yakın ilişkilerle bağlanmış egemen gruplar ve halklar arasında yapılmıştır (Diğerlerinin yanı sıra, III. William'ın XIV. Louis'in kuzeni ve II. Wilhelm'in Kraliçe Victoria'nın büyük oğlu olduğunu hatırlayabiliriz). Böylece, savaşların, pek çok felaketle başa çıkmaya hazır olan insan bilinci ve ruhu üzerindeki etkisi oldukça fazladır.

Küresel savaşlar dünya düzeni için ideal oluşum zemini değillerdir. En basit ifadesiyle, dünya savaşları daha fazla dünya savaşına yol açacak düzenleri yaratmışlar ve bu anlamda kendilerini devam ettirmişlerdir. Genel siyasi analize göre, bugüne iç kargaşa dönemlerinden (örneğin, Fransız Devrimi, Amerikan İç Savaşı) geçerek gelen ulusal siyasi sistemlerin böyle bir mirasın yükünden kurtulmaları kolay değildir.¹⁵ Böyle siyasi sistemler kutuplaşmalarla ve farklılıklarla, daha fazla şiddet beklentisiyle, karar almada katılımın eksikliğiyle ve nüfusun büyük kesimlerinin isteklerinin önemsenmemesi ile tanımlanırlar. Bu sistemlerin kendilerini korumalarını ve yenilemelerini sağlayacak mekanizmaları yoktur. Büyük savaşlar ve ortaya çıkardıkları muazzam enerji boşalımı küresel sistemlerin katalizatörü olmuştur. Fakat, enerji tükendiği

kaynaklanan nedenlerden dolayı istikrarsızdır." *Economics and Public Purpose*, Boston, Houghton, Mifflin, 1973, s. 179.

¹⁵ Robert A. Dahl, *Modern Political Analysis*, 3. baskı, Englewood Cliffs, N. J., Prentice Hall, 1976, s. 88-89.

zaman, bu sistemler bataryalarını yeniden şarj edecek mekanizmalardan yoksundular. Hâlâ önceki felaketlerin yükü altında işleyen bu sistemler kaçınılmaz olarak bozulmaya doğru sürüklendiler.

Dünya düzeninin yapısını koruma konusundaki problemler, düzenlerin ikinci özelliğiyle kaçınılmaz şekilde bağlantılıdır: Küresel gücün ilk başta gücünü dayandığı güç tekeli. Kökenini geniş çaplı küresel çatışmalardan alan birbiri ardından gelen dünya düzenleri, askeri güç dağılımına dayanmışlardır. Bu sistemlerde küresel etki alanı yaratmak için öncelikle askeri olanaklara odaklanılmıştır. Bu özellik, ilk dört küresel sistem için deniz gücünün üstünlüğü ve deniz bağlantılarını düzenleme ve gerektiğinde yasaklama yeteneğini ifade etmektedir. İngilizler bu gerekliliği Mahan'ın daha sonra deniz gücü olarak bahsedeceği "deniz hakimiyeti" doktrinini kurarak bunu yüksek sanat konumuna çıkarmışlardır. Ayrıca rakiplerinin donanmalarını her zaman önemli ölçüde aşmayı kural haline getirmişlerdir ("iki güç standardı"¹⁶ Bugünkü küresel sistemde ABD deniz, hava ve uzayda yakın geçmişe kadar tek başına başat güçtü.¹⁷

Güç tekelinin (hiçbir zaman mutlak olmayan, ama sözkonusu sistemi kontrol etmeyi gerektiren) getirileri vardır. Bu şu anlama gelmektedir: Güç, sahiplerine diğer sistemlerde, mesela daha dağınık bir sistemde, içinde bulunacakları konumlarından daha fazla fayda sağlar. Geçmişte bu faydalar ortalama güvenlik ihtiyacından (örgütlenme ve üretkenlik için kullanılabilir) daha fazla anlama gelmiştir: Küresel etkileşimlerde üstün pazarlık gücü ve bilgisine sahip olmak (ticaret ve hizmetler yoluyla daha çok zenginleşmek) ve dünya ilişkilerinde kuralları belirlemek. Her döngüde, bu faydalar dünya gücünün "altın çağ"ını yaratmasına yardım etmişlerdir. Dünya gücünün sayılmasına, beğenilmesine, taklit edilmesine ve aynı zamanda bir kalkınma modeli haline gelmesine de yol açmışlardır.¹⁸

Güç getirileri aynı zamanda çatışma ve rekabeti de güçlendirmiştir. Bu yüzden, her dünya gücü kendi devrinde küresel konuma yükselmek isteyen diğer büyük güçlerle mücadele etmek zorunda kalmıştır.

¹⁶ Bir İngiliz kuralı olarak iki güç standardı hakkında bilgi için bkz. Kendall Moll, *The Influence of History upon Seapower 1865-1914*, Stanford, Stanford Research Institute, 1969, s. 11 v.d.

¹⁷ 1945 sonrası güç odaklanmaları konusunda bilgi için bkz. G. Modelski, *World Power Concentrations*, Morristown, N.J., General Learning Press, 1974.

¹⁸ Küresel sistemdeki tekel, Avrupa güç dengesiyle uyumsuz değildir. Zaten Avrupa güç dengesi de daha sonraki aşamalarda bir çeşit oligopoli, yani birkaç gücün rekabeti, olmuştur. Böyle bir denge, küresel tekelin kazançlarını paylaşmanın bir yoludur. Tekel kavramı, analitik açıdan daha değişkendir ve merkez ile çevre kavramlarına nazaran daha çok tercih edilmektedir. "Baskın ekonomi"nin avantajları için bkz. François Perraux, "Esquisse d'une théorie de l'économie dominante", *Economie Appliquée*, Cilt 1, No 2-3, Nisan-Eylül 1948, s. 243-300.

Çatışmalarda ilk başta kazanılan üstünlük, rakip güç merkezleri yarattığı için kaçınılmaz olarak sürdürülemez. Gücünü kaybeden küresel sistem, birçok büyük devletin faydalarını (özellikle de kısa dönemde) arttırmaya çalıştıkları bir "oligopolist rekabet" alanı haline gelir. Böyle bir ortamda uzun dönemdeki çıkarlarla ilgili hesaplamalar ikincil derecede öneme sahiptir. İkinci İngiliz sisteminin son aşamalarında bu süreç emperyalizm olarak kendini göstermiştir. Benzer süreçler diğer döngülerde de görülebilir. Rekabet, yoğunluğunu arttırarak, düşmanlığa doğru kayar ve nihai olarak anarşiye dönüşebilir.

Böyle durumlarda güç tekelini meşrulaştıran ögeler de hızla kaybedilir. Portekiz Kralı vakit kaybetmeden kendini "Etiyopya, Hindistan, Arabistan ve İran'da fetihlerin, denizciliğin ve ticaretin efendisi" ilan etmiştir. Bütün diğer güçleri ve onların gemilerini okyanusların büyük bir bölümünden uzaklaştırmaya çalışmış ve Doğu'da hareket eden gemilere özel ruhsat taşımaları şartını getirmiştir. Gücünü Papalık'a (Romanus Pontifex, 1455, daha sonra teyit edilmiştir) ve İspanya ile yapılan antlaşmalara (Tordesillas, 1494) dayandırmıştır. Onu takip eden küresel güçler böyle iddialarda bulunmak için onun imkanlarına sahip olamadılar. Hollandalıların ve İngilizlerin onyedinci ve onsekizinci yüzyıllardaki tekeli ticaret şirketlerinin yerine, ondokuzuncu yüzyıldayken evrensel Serbest Ticaret doktrini geçmiştir. Bu sebeple, güç tekelini devam ettirmek için imkanlar azalırken bile rekabetin meşruiyeti artmıştır.

Geçmiş dünya düzenlerinin üçüncü önemli özelliği küresel güçlerin işlevsel özgüllüklerine, yani özel olarak uzmanlaştıkları alana dayanmış olmasıdır. Bu özellik, ekonomik güdülerin ve politikaların bütün küresel sistemlerde oynadıkları önemli rollerle ilgilidir. İlk kâşifler dünyanın büyük bölümünde bilerek altın aramışlardır. Daha sonra baharat ve diğer değerli şeyleri taşımışlardır. Ondokuzuncu yüzyılda dünyayı Manchester pamukları veya Çin'deki lambaları yakacak yağ için daha güvenilir bir piyasa haline getirmek için çaba göstermişlerdir. Ekonomik meselelere yapılan güçlü vurgu, tekeli uygulamaları güçle tesis etme ve üstün güç olarak önemli avantajlara sahip olma istemi ile eş zamanlı olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak istikrarlı siyasi sistemlerin diğer gerekli ögelerine vurgu yapılmamıştır. Buna örnek olarak; sempati, dayanışma ve kültürel uzlaşma bağlantıları kurulmaması gösterilebilir. Kapsamlı siyasi kurumların olmaması, esnek olmamak, düzenleme kapasitesine sahip olmamak ve sakin bir evrimdense keskin dönüşlere yatkın olmak anlamına gelmektedir. Vurgu yapılan alanın dar olması, eşitsizliklere neden olmakta ve hassasiyet, kırılabilirlik ve istikrarsızlıkla sonuçlanmaktadır.

Son olarak, sistemlerde karasallığa kayış vardır. En basit ifadeyle, küresel güç, küresel işlevlerle ve küresel sorunları çözme isteği ve yeteneğiyle ilgilenir. En somut haliyle bu, geniş kaynakları mobilize etme, uzun mesafeler arasında geçişkenliği sağlama ve karışık iletişim şebekelerini işleme yeteneğini ifade eder. Böyle faaliyetler '*points d'appui*', yani üs ve idare merkezine ihtiyaç duysalar bile, bu emperyal anlamda geniş kara kontrolünü ifade etmez.

Küresel gücün kaynağı işlevsel şebeke kontrolüdür. Küresel işlevlerin en az karasal yükümlülükle tamamlanmasıdır. Olumsuz tarafı, politikaların karasal bağlantıları azaltacak şekilde şekillendirilmiş olmasıdır. Modern dönemin başında İngiliz yönetimi (temel olarak Venediklilerin tecrübesine dayanan) kıta işlerine karışmamayı bir kural olarak geliştirmiştir. Bu, Avrupa dengeleyicisi rolünü ve sonuç olarak küresel güç rolünü de mümkün kılmıştır. Bir ada devleti için böyle politikalar benimsemek daha kolay olabilir. Portekizliler ilk önce şebeke kontrolünün önemini kavradılar. Lizbon'dan verilen talimatlar doğrultusunda Albuquerque tarafından üsler sistemi kuruldu. Fakat, Portekizliler çok fazla üs kurmuş ve zaten az olan insan gücünü ve donanmalarını bu üslerde kullanarak tüketmişlerdir. İspanyollar kara fetihleri düzenlemişlerdir. Ele geçirdikleri topraklar İspanyolların işine yarasa da, onların küresel açılımlarda (yani, küresel bağlantıları kontrol etme yetenekleri) bulunmalarını önlemiştir. Hollanda ve İngiliz Doğu Hindistan şirketleri zamanla toprak kontrolü mekanizmalarına dönüşmüştür. İngiltere ilk sistemindeki başarısını Amerikan sömürgelerine sahip olma yönündeki sonuçsuz çabalarıyla zorlaştırmıştır. İkinci İngiliz sistemi, 1870'den sonra baskı altına girince, İngiltere bir kere daha karasal olarak sığınacak yer aramış ve bir süreliğine Afrika'ya ve diğer bölgelerde toprak ele geçirerek cesaret kazanmıştır. İngiliz İmparatorluğu haritada sorunsuz gözükebilir. Ancak, dünya düzeninin kaybolması, konuyla ilgisi olmayan böyle şeylerle kavranamaz.

Karasallık, küresel gücün son düşmanıdır. Oligopolist çatışmanın meydan okumasına karşılık verilmiş savunmacı bir cevaptır. Toprağın veya şehirlerin kontrol edilebileceği yanılması sürdürmektedir. Oysa ki bu toprak ve şehirlerde artık yararlı bir amaç sürdürülemez. Sabit pozisyonların ve uzak sınırların savunulması kaynakları gereksiz yere tüketmekte ve küresel şebekenin güç kaybetmesine yol açmaktadır. İlk baştaki düzey karışıklığına¹⁹ geri dönülmektedir. Küresel işlevlerin ulusal ve bölgeler işlevlerle karıştırılması, ulusal ve bölgeler liderler arasında çatışmaya yol açar ve genel düşmanlık ve düzensizlik ortamına katkıda bulunmaktadır.

¹⁹ Modelski, *Principles*, s. 173 v.d., s. 284-285.

Ulus Devletin Rolü: Dünya düzeninin bilinen sistemlerinde ulus devlet iki şekilde kilit konuma yükselmiştir. Bütün dünya güçleri aynı zamanda ulus devlettir ve ulus devletler küresel sistemlerin çalışmasında önemli görevler üstlenmişlerdir.

Gördüğümüz gibi, birbiri ardından gelen dünya düzenlerinin her biri bir dünya gücü tarafından yaratılmıştır. Portekiz, ilk modern Avrupa ulus-devletidir.²⁰ 1249'a kadar ulusal sınırlarına ulaşmıştır. Moors ve Castile ile yaptığı savaşlar (1383-1411) sonrasında ulusal kimliğini sağlamlaştırmıştır. İspanya bunu onaltıncı yüzyıla kadar başaramamıştır. İspanya monarşisi ile iç savaşa sürüklenen Hollanda küresel bir role temel ulusal kurumlarının kurulmasının hemen ertesinde atılmıştır. İngiltere de 18. yüzyılın başlarında denizlere hakim olmaya hazır olana kadar tam konumunu güçlendirememiş olsa da, Elizabeth'in Philip'e karşı mücadelesi ile ulusal kimliğine kavuşmuştur. ABD, dünyanın en eski ve en başarılı ulus-devletidir. Bu sebeple, ulus-devletler birbiri ardından gelen küresel sistemlerin kimliklerini tanımlamışlardır.

Bu, ulus-devletler ve dünya gücü arasında kurulan bağlantının ampirik kanıtıdır. Derinlemesine yapılan bir analiz, bu bağlantının çift taraflı olduğunu gösterir. Ulus-devlet dünya gücünü yaratmıştır. Yani, Portekiz, Hollanda ve İngiltere'de olduğu gibi, etkili bir ulusal siyasi sistem, başarılı bir küresel faaliyetin önkoşulu olmuştur. Ulus-devlet uzun mesafelerde ve küresel düzeyde girişimlerde bulunmaya öncülük eden tek kurumdur. Papalık'ın bunu yapmasına çalışılmış, ancak sadece Haçlı Seferleri sırasında bu yapılabilmıştır; tek başına Venedik gibi şehir devletleri (doğu Akdeniz'de oldukça başarılıydı), Habsburg'lar, Ming hanedanı veya Moğollar gibi güçlü kıta imparatorlukları ise ya bunu yapmamış ya da yapamamıştır. Ulus-devlet, hırslı ve uzak mesafeli girişimler için ihtiyaç duyulan motivasyonu ve güçlü bir amacı sağlamış ve kaynaklarını bu yönde seferber etmiştir. Hem Hollandalılar hem de İngilizler çalışmalarının bazılarında ticaret şirketlerine güvenmiş olsalar da, bunların da belirgin ulusal kimlikleri vardı, birbirleriyle yakın işbirliği içindeydiler ve kullanılan öğelerden sadece bir tanesiydiler. Donanma ve askeri çabalar ile idari örgütleri bunlardan ayırmak mümkün değildi.

Fakat, ortaklık aynı zamanda ters şekilde de ilerlemiştir. Karşılığında küresel güç, ulus-devlet aşamasına ulaşan devletleri güçlendirmiştir. Ayrıca, küresel güç oyununda rekabet eden diğer devletler benzer örgütlenme tipleri ve zorlukları yaratmıştır. Savunmacı bir tepkiyle onlar da ulus-devlet olmuştur. Çünkü, Fransa'nın İspanya'ya ve daha sonra İngiltere'ye karşı koyduğu gibi, bir küresel güçle anlaşamadıkla-

²⁰ C. R. Boxer, *The Portuguese Seaborne Empire 1415-1825*, New York, A. A. Knopf, 1969, s. 4.

rında veya o güçle karşı karşıya geldiklerinde; veya Almanya'nın ordusunu kurarken İngiltere'yi örnek alması veya daha önceki dönemlerde Büyük Peter'in Hollanda kural ve örneklerine göre Rusya'yı yeniden inşa etmesi örneklerindeki gibi belli başarı veya etkinlik taklit edildiğinde ulus-devlet olmuşlardır. Bu yüzden, sadece Portekiz, Hollanda, İngiltere ve ABD değil, aynı zamanda Fransa, Almanya, Rusya ve Japonya da ulus-devlet olmuştur. Neden bunların başarılı oldukları, ancak "Avrupa'nın devlet kurma çabalarının çoğunun başarısız olduğu"²¹ sorusuna verilecek en kısa ve öz cevap şudur: Ya bu ülkeler küresel güçtü ya da küresel güçlerle birlikte ya da onlara karşı savaşmışlardı.

Böylece, bir yayılma süreci başlamıştır. Bu sürecin üçüncü aşaması (küreselleşmeden ve rekabetten sonra) ulus-devletin en dayanaklı ve en faydalı siyasi örgütlenme türü olarak evrenselleşmesidir. Bu süreçte rekabet eden büyük devletler sadece ulus-devlet olmadılar, aynı zamanda ihtiyaçlara, özel koşullara ve gereksinimlere bakmaksızın tüm dünya için örnek alınacak modeller haline geldiler.

Geçmiş beş yüzyıllık siyasi oluşum süreci, siyasetin en önemli uzun dönemli eğilimini oluşturmuştur: Dünya politikasında ulus-devletin başat birim olarak ortaya çıkması.²² Aşamalı olarak ama devamlı artan bir şekilde, ulus devletlerin sayısı ve toplum içinde göreceli ağırlığı birkaç yüzyıl öncesine kadar yükselmekteydi. Neredeyse bütün dünya ulus devletlerce kaplanmaktaydı. Bu yüzden, süreç bir süre sonra tıkanmak zorundaydı. Bu süreç gittikçe artan büyüme eğrisi ile tarif edilebilir. Şimdi düzleşen ve inişler, çıkışlar ile dalgalanmaların mevcut olduğu bu eğri genel olarak küresel sistemin çalışmasının temel sonucu olarak açıklanabilir.

Uzun dönemli eğilimden şimdilik bu kadar bahsedelim. Küresel sistemin döngüsellikini açıklayan özelliklerine (yukarıda açıkladığımız) yakından bakıldığında, bütün döngülerin ulus devlet olan küresel güçlere önemli ölçüde bağlı olduğu görülür. Diğer bir ifadeyle, güçlü döngüler, birimlerin ulus devletler olduğu gerçeğine bağlanabilir. Ulusal devletler küresel savaşlarda en etkili birimler olduklarını kanıtlamışlardır. Dünya düzeninin temel birimi, çatışmalarda ayakta kalmaya en müsait olandır.

²¹ Charles Tilly, *The Formation of National States in Western Europe*, Princeton, Princeton University Press, 1975, s. 38. Bu soruya Tilly, karmaşık bir cevap vermektedir. Cevabın en önemli kısmı "savaşta başarı" ya da bizim ifade edebileceğimiz şekliyle küresel savaşta başarıdır.

²² Modelski, *Principles*, 7. Bölüm.

Dünya güçlerinin kazandıkları *güç tekellerinin* getirileri, bir ulus-devletin üyelerine verilebilir. O ulusun üyesi olmayanlar dışlanmaktadır. Bu dışlama ve küresel konumun getirilerini etkili bir şekilde dağıtma yeteneksizliği, rakiplerin harekete geçmesinin arkasındaki temel etkidir.

Küresel bir gücün ulusal kimliği ulusal olmayanların bağımlılığı yanında küresel sistemin gücünü ve esnekliğini veren iletişim, eğitim ve kültür bağlarına da ciddi şekilde zarar vermektedir. Bu yüzden, ekonomik ve siyasi meselelere odaklanma, faydalı olabilecek karşılıklı bağlantıların baskıcı ve sömürücü gözükmesine yol açmaktadır.

Ulus devletler, kara kontrolü ve ulusal güvenlik arasındaki karışıklığa kolayca düşebilir. Küresel güçler sömürgeci devletler olma eğilimine sahiptirler. Fakat, ulus devletler sömürge halklarını asimile etme zorluğu ile karşı karşıyadırlar ve sömürgecilik karşıtı baskılara da maruz kalırlar. Dünya misyonu olan devletler, uzaktaki bir sınırı savunmak zorunda kaldıklarında durağan imparatorluklar haline dönüşmekte ve boşu boşuna barbarları sınırlarından uzakta tutmaya çalışmaktadırlar. Üslerin korunması (İngiltere için Singapur ve Hindistan deniz yolunun korunması) ömürlerinin en faydalı aşaması geçtikten sonra vazgeçilmez öncelik halini almaktadır. İşlevsellik ve toprağın önemi arasındaki gerilimde Stein Rokan tarafından "gayrimenkul yönetimi için gerekli birim" olarak tanımlanan ulus devlet, topraktan vazgeçememenin karşı konulamaz ağırlığına boyun eğmektedir.

Uzun Döngünün Aşamaları

Bilinen tarihi döngülerin ortalama süreleri yüzyıldan fazladır. Ayrıca, henüz bilinmeyen nedenlerden dolayı, döngüler tarihsel yüzyıllarla çakışmaktadır. Her yüzyıl (örneğin, ondokuzuncu yüzyıl) aşağı yukarı farklı bir döngüye (İkinci İngiliz döngüsüne) tekabül etmektedir. Bir yüzyıl ortalama üç kuşağın yaşam süresidir. Her devre Budenbrooks sendromu'na kanıt aramak için yakından bakarsak, bir kuşağın devri inşa ettiğini, diğerinin sağladığını ve üçüncünün kontrolü kaybettiğini söyleyebiliriz.

Analitik amaçlarımız doğrultusunda uzun döngü iki aşamaya bölünmüştür: Yükselme dönemi ve gerileme dönemi. Yükselme dönemi, küresel bir savaşa sebep olacak düzensizlik ve dağılmanın kökenlerini taşır. Bu savaşın yaratıcı ve yapıcı öğeleri de – dayanışma, koalisyon oluşturma, ortak hedef tanımlaması, ortaya çıkan küresel hedefler ve hedeflerini gerçekleştirmek için yaptığı planlar ve başarıları - yükselme aşamasına dahildir.

Büyük bir savaş sonrası düzenleme (Viyana gibi), önceki dönemde yaşananları büyük oranda tasdik etmektedir. Aynı zamanda, sürekli savaş döneminin de resmi bitişi anlamına gelmektedir. Yükselme dönemi bir süre, neredeyse bir kuşak boyunca devam etmektedir. İlgilenilmeyen küresel problemler ortaya çıkmakta veya ortaya çıkmaya başlayan yeni liderler ve rakipler bu problemleri ele almaktadır. Çözüm bulunamayan çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Bir noktada eğri ters dönerek alçalmaya başlamaktadır. Otoritenin dağılması ve dar çıkarların sınırsız bir şekilde savunulması, yeni bir küresel çatışmaya yol açana kadar bu alçalma devam etmektedir. Bu sürecin yıkıcı boyutları uzun gerileme aşamasının en düşük noktasına denk gelmektedir.

Ulus-devlet uzun döngünün iki aşamasında farklı ve birbiriyle çatışan görevler yüklenir. Yükselme döneminde küresel güç küresel meselelerle ilgilidir. Yeni ulusal ve ulus-ötesi mekanizmalar yaratır ve küresel sistemin öğelerinin en önemli ihtiyaçlarını karşılar. Diğer devletlerin üzerinde bu meselelerle ilgilenmeleri için baskı yoktur. Ayrıca, önceki düşüş döneminin dağılma özellikleri ve karışıklılık koşulları küçük devletlerin yetersizliklerini ve zayıflıklarını, özellikle dünya güvensizliğinin hasta edici rüzgarlarına ve büyük savaşların baskılarına karşı direnme yetersizliklerini göstermiştir. Bu koşullar E. H. Carr'ın kendi kaderini tayin (*self-determination*) krizi olarak tanımladığı durumun ortaya çıkmasına yol açar. Bu durum, ulus-devletlerin gelecekteki varlıklarından kuşku duyulmasıyla ilgilidir. Veya, John Herz'in onbeş yıl sonra ortaya koyduğu gibi, temel koruyucu birim olan "egemen" ulus-devletin anlamı ve işlevi... kesin değildir.' Walter Lipman'a göre (Aynı zamanda E. H. Carr'ın da yazdığı gibi), küresel düzensizliğe verilebilecek en olumlu ve en akıllıca cevap büyük güçler arasındaki dayanışmacı bir ittifaktır.²³

Fakat, bu süreç düzen dağılımının tohumlarını kendi içinde taşır. Genel olarak ulus-devletler bir süredir önemsiz ve dünya düzeni açısından zararlı gözükseler de, bu düzeni kuran ve destekleyen güçler de ulus-devletlerdir. Aslında, küresel güç, ulus-devletlerin içinde en mükemmeli ve en çok taklit edilenidir. Bu yüzden, ulus-devletler hiçbir zaman tam anlamıyla önemsiz olmazlar. Ayrıca, küresel güç sağlam olarak kurumsallaştırılmadığı için çok zayıftır. Ulus-devletler, özellikle küresel güçler, dünya sisteminin karmaşık problemleriyle (sadece bunların arasında en basiti olan savaş açmayla) uğraşabilecek uygun

²³ E. H. Carr, *Conditions of Peace*, Londra, Macmillan, 1942, 3. Bölüm. Ayrıca aynı yazarın *Nationalism and After*, Londra, Macmillan, 1945; John H. Herz, "Rise and Demise of the Territorial State", *World Politics*, Cilt 9, No 4, Temmuz 1957, s. 473-493; W. Lippman, *U.S. Foreign Policy*, Boston, Little Brown, 1943, 10. Bölüm.

araçlar değillerdir. Son olarak, onyedinci yüzyılın ilk dönemlerinde İspanyol evrensel monarşisi üzerinde değerlendirmeler yapan yorumcuların belirttiği gibi, küresel güç "uzun dönemde sadece o ulusun insanlarıncı desteklenemeyecek bir ulus tarafından yürütülür. Böyle bir güç, diğer insanlarla ilişkilerinde onların da isteklerini tatmin etmeli ve onlara bütünüün devamından ve istikrarından sağlayacakları bir çıkar vermelidir."

Küresel güçlerin dünya problemleri ile uğraşma yetenekleri genel barış ve ilişkilerde yükselen karmaşıklık dönemlerinde azaldıkça, diğer ulus-devletler üzerindeki baskı artar ve bu devletler yeni işlevler ve artan sorumluluklar üstlenmeye başlarlar. Toplumların bağlılığını yeniden kazanırlar. Ana problem çözücü olurlar ve güvenliğin arttığı dönemlerde barışı sağlama yetenekleri oldukça uygun gözükür. İkinci olarak, küresel gücün tekeli pozisyonu aşamalı olarak bozuldukça, diğer ulus-devletler küresel konuma ulaşmak ve bölgesel liderlik için rekabet etmeye başlarlar. Küresel gücün rakipleri, amaçlarına ulaşmak için milliyetçiliğe ve karşı milliyetçilik şekillerine başvururlar. Büyük güçlerin küçük devletlerin desteğini almak için yaptığı rekabet, karşılıklı ulus-inşa biçimini alır. Dış yardım projesi ulusal siyasi sistemler kurma projesi haline dönüşür. Bu oligopolist rekabet, bütün ulus-devletlerin güçlenmesine ve milliyetçiliğin yoğunlaşmasına yol açar.

Bu yüzden, modelimiz uzun döngünün hangi aşamasında bulunduğuna göre ulus-devletlerin görevlerinin ve öneminin değişeceğini öne sürmektedir. Yükselme aşamasında bu rol azalma, düşüş aşamasındaysa artma eğilimindedir. Bu görüş, teorik bir hipotez niteliğindedir. Önceki döngüler konusunda tam anlamıyla bilimsel bir genelleme ve geleceğe dair kesin bir öngörü niteliği kazanması için daha fazla doğrulanmaya ihtiyacı vardır.

Dünya Politikasının Geleceği

Bu analizin dünya politikasının geleceği üzerindeki etkilerinin de incelenmesi gerekmektedir. Burada gelecek olarak önümüzdeki çeyrek yüzyıl, yani 2000'e kadarki 25 yıl kastedilmektedir. Ulus-devletin geleceği şu iki sürecin sonucudur: Uzun dönemli tarihsel eğilim ve uzun döngü. Bu süreçler küresel sistemin işleyişinin şekilleri olarak görülebilir.

Ulus-devletlerin dünya çapında çoğalma şeklindeki uzun dönemli tarihsel eğilim, coğrafyanın niceliksel sınırlarına ulaşmaktadır. Eğer bu eğilim büyüme eğrisiyle tanımlanırsa, yirminci yüzyılın bu eğrinin yükselme aşamasında olduğu söylenebilir. Niteliksel ve yoğun büyüme devam edebilir; fakat dünya yüzeyinin fiziksel alanı, bu sürecin

sınırlarını oluşturmaktadır. Bu yüzden, tarihsel eğilim için, hızlı büyüme evresi bitmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, sistemin işleyişinin ulus-devletlere bağlı oluşu gibi, ulus-devletlerin kurulması da küresel sistemin işleyişinin sonucudur. Bu sürecin tamamlanmasının küresel sistemde de yansımaları olmalıdır.

Fakat, bu makalede araştırmamızın temel konusunu dünya politikasında ulus-devletlerin rolü üzerinde bir diğer muhtemel belirleyici olan uzun döngü oluşturmuştur. Ulus-devletin uzun döngünün işleyişinde ve özelliklerinde çok önemli olduğunu gösterdik. Ulus-devletin konumunun uzun döngünün hangi aşamasında bulunduğuna bağlı olduğu varsayımını yaptık. Uzun döngü modelini kabul edersek ve bilimsel geçerliliği konusunda da rahatsızlık duymazsak, şu an küresel sistemin yükselme dönemini geçtiğini, geçmek üzere olduğunu ya da gerileme dönemine girmiş olduğunu kabul etmemiz gerekir. Böyleyse, modelimiz önümüzdeki yirmibeş yılda ulus-devletin etkisinin artacağı ve büyük devletlerin mücadelelerine ve düşmanlıklarına bağlı olarak milliyetçiliğin yükseleceğini söylemektedir. Küresel problemleri çözüme çabaları, temel olarak ulusal çözümlere dayanacaktır. Ulusal hareketlerin küresel düzeyde karşılaştığı sınırlamaları göz önüne alarak, sorunlara kayda değer çözümlerin bulunma olasılığı pek parlak gözükmemektedir.

Bizim bu modelden hareketle tahmin edebileceğimiz bu kadardır. Fakat, bu teorik model bildiğimiz ve geçmiş birkaç yüzyıldır tanık olduğumuz küresel sistemlerin işleyişinin açıklamasından başka bir şey değildir. Küçük bile olsa sistemdeki değişikliklerin olasılığını göz ardı etmeme nedeni, bunların model çalışma biçimini (*modus operandi*) değiştirecek olmasıdır. Parantez içinde şunu da belirtebiliriz ki, sistemin yükselmeden düşüşe geçtiği aşama yeniden yapılanma için uygun olabilir, çünkü bu durumda, birbiriyle rekabet eden güçler dengededir. Sistem daha sonra yeni bir yönde ilerleyebilir.

Yeni yönelimin ne olabileceğini tahmin etmemizi sağlayacak araçlardan mahrumuz. Ancak şunu söyleyebiliriz: Çok büyük ölçüde küresel savaşların düzenli bir şekilde ilerlemesine dayanan mevcut sistem ortadan kalkabilir ve daha sabit bir gelişme modeli oluşturmakta zorlanabilir. Fakat, böyle bir yeniden yapılanma ulus-devletin rolünü de etkileyecek ve muhtemelen önemli ölçüde azaltacaktır. Tahminlerimizin hepsi açık uçludur. Yakın gelecekte ulus-devlet güç kazanacaktır. Fakat, yine de bir sürprizle karşılaşabiliriz.

Summary

A cycle can be defined as *a recurrent pattern in the life (or functioning) of a system*. The concept implies that over a certain period of time the system, in some meaningful sense, returns to its starting point, that it regains a state occupied at an earlier stage. If such a behavior is demonstrably regular and if recurrence takes place in a pattern that is potentially predictable, such behavior may appropriately be called cyclical or periodic. Cycles are commonly distinguished from trends.

The system whose life or functioning we are observing is the global political system. This may be defined as the institutions and arrangements for the management of global problems or relations, or alternatively as the structure for the management of global interdependence. This system was "born" (or "constructed" about the year 1500 and it is still with us. Inasmuch as the whole world is its province, the global system has no special territorial concerns and is essentially nonterritorial; inasmuch as it relates to, and regulates the arteries and the mechanisms of long-range transactions, it is predominantly maritime and, more contemporaneously, aerial and extraterrestrial.

Entities uniquely dominant in the global system will be called world powers. We might define world powers as those units monopolizing (that is, controlling more than one half of) the market for (or the supply of) order-keeping in the global layer of interdependence. We argue that in modern times "a succession of world powers shaped the global system." We observe that, since 1500 four states have played a dominant role in the management of global interdependence and therefore fit the description of a world power: Portugal, the Netherlands, Britain and the United States. In a fairly regular and yet well spaced-out pattern each world power has been succeeded by another in a process. One long cycle corresponds to each global power, except in the case of Britain, who has experienced two such cycles.

The first half of the sixteenth century saw a splendid burst of Portuguese energy. While Spaniards were still conquering Mexico and Peru, Portugal conducted trade between Asia and Europe and also monopolized inter-Asian commerce (and knowledge about it). Thus, it was Portugal, that first seized the heart of the preexisting world system and thus drastically altered its structure. Spain operated on the fringes and never developed a truly global outlook, because of exhausting territorial involvements and long-standing Hapsburg commitments.

When the King of Spain, some years after his success in Portugal, banned all rebel trade, the Dutch took matters into their own hands,

sailed to the East and proceeded to capture the spice trade from the Portuguese. The founding of the United East India Company in 1602 marked the consolidation of several earlier efforts, and by 1609, when the United Provinces signed the Twelve Years' Truce with the new King of Spain and Portugal, the essentials of the Dutch global system were in place. For about a century of its "Golden age" in part through the default of others, they maintained a pattern of global activity as intricate and possibly even more daring than that of their predecessors. Their navy had early established clear superiority over their Iberian rivals and, fortified by the Grotian doctrine of the freedom of the seas, became the basis of their global power. About that time, three-quarters of the seagoing Merchant ships of Europe sailed under the Dutch flag. The Dutch position deteriorated in the latter part of the seventeenth century as rivalries and trade wars developed with England and as France emerged in strength from the Thirty Years War in Europe.

The basic institutions of the British global system emerged in the struggle against the French: the dominant Parliament as the focus of the political system; the Navy, now England's growth industry and employer; and the Bank of England and the National Debt (1694) as instruments of economic mobilization and control. The "First" British global system, sometimes referred to by historians as the "First British empire" was firmly anchored in the control of world trade. The second British system repeated some of the essential properties of the First: the European balance, now in keeping of the Concert of Great Powers; the command of the sea, and a controlling position in extra-European and world trade, the latter two firmly reestablished in the early years of the Napoleonic conflict by Nelson's naval victories. However, by 1900 it had become clear to many that *Pax Britannica* was well past its prime. The thought that the United States (and Russia) were the powers of the future had been a familiar one in Europe at least since de Tocqueville, and it seemed even more convincing after 1865. This century's wars brought the position of world power to the United States. The US earned taht role through its decisive contribution to the anti-German coalition in the two wars.

There are four basic properties of the five global orders we have just described: their origin and formative experience in global war; the power monopoly they originally rested upon; the functional specificity they represented; and the drift into territoriality that the seemed unable to avoid.

The average duration of known historical cycles has been something over a hundred years. Moreover, for some reason not now evident the

cycles have coincided quite closely with historical centuries, so that to each recent century roughly corresponds a distinct cycle. Meanwhile, our model predicts that the role and salience of the nation-state in the global system will differ according to the phase of the long cycle. In the ascending phase that role will tend to diminish, and in the phase of descent it will tend to rise. All in all our prediction is open-ended. On past-form, the nation state will gain strength in the near future, but we could also be in for a surprise.

Kaynakça

- Boxer, C. R., *The Portuguese Seaborne Empire 1415-1825*, New York, A. A. Knopf, 1969.
- Braudel, F., *The Mediterranean*, Cilt 1, New York, Harper&Row, 1972.
- Carr, E. H., *Conditions of Peace*, Londra, Macmillan, 1942.
- _____, *Nationalism and After*, Londra, Macmillan, 1945.
- Dahl, Robert A., *Modern Political Analysis*, 3. baskı, Englewood Cliffs, N. J., Prentice Hall, 1976.
- Dehk, Ludwig, *The Precarious Balance*, New York, Knopf, 1962.
- Herz, John H., "Rise and Demise of the Territorial State", *World Politics*, Cilt 9, No 4, Temmuz 1957.
- Lippman, W., *U.S. Foreign Policy*, Boston, Little Brown, 1943.
- Mahan, Alfred, *The Influence of Sea Power upon History 1660-1783*, New York, Hill-Wang, 1957 (1890 tarihli yayından tekrar basım).
- McNeill, William, *The Rise of the West*, Chicago, University of Chicago Press, 1963.
- Modelski, George, *Principles of World Politics*, New York, 1972.
- _____, *World Power Concentrations*, Morristown, N.J., General Learning Press, 1974.
- _____, "World Order-keeping", Geoffrey Goodwin ve Andrew Linklater (der.), *New Dimensions of World Politics*, London, Halsted Pres, 1975.
- Moll, Kendall, *The Influence of History upon Seapower 1865-1914*, Stanford, Stanford Research Institute, 1969.
- Perraux, François, "Esquisse d'une théorie de l'économie dominante", *Economie Appliquée*, Cilt 1, No 2-3, Nisan-Eylül 1948.
- Schumpeter, Joseph A., *Business Cycles*, Cilt 1, New York, McGraw-Hill Co., 1939.
- Tilly, Charles, *The Formation of National States in Western Europe*, Princeton, Princeton University Pres, 1975.
- Wallerstein, Immanuel, *The Modern World System, Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the 16th Century*, New York, Academic Press, 1974.
- _____, "The Rise and Future Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis", *Comparative Studies in Society and History*, Cilt 6, Sayı 4, Eylül 1974.
- Wolf, John B., *The Emergence of the Great Powers 1665-1715*, New York, Harper, 1951.
- Wright, Quincy, *A Study of War*, Chicago, University of Chicago Press, 1942.